

РОЗВИТОК ФАРФОРУ У ВОЛИНСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ 18-19 СТ.

Нечипорук Ю. М., аспірант

Харківська державна академія дизайну і мистецтв

Анотації: В даному дослідженні розглядаються історичний розвиток порцеляни у Волинській губернії 18-19 ст.

Ключові слова: Корець, Баранівка, Городниця, порцеляна, фаянс, мануфактура.

Аннотации. Нечипорук Ю. Н. Развитие фарфора в Волынской губернии, 18-19 ст., В данном исследовании рассматривается историческое развитие фарфора у Волынской губернии 18-19 ст.

Ключевые слова: Корец, Барановка, Городниця, фарфор, фаянс, мануфактура.

Annotations. Nechyporuk U.N. The Development of porcelain Volyn province, the 18 th. – 19 th. centuries. The historical development of porcelain in Volyn province in the 18 th. – 19 th. centuries is considered at the present research.

Key words: Korets, Bavanivka, Gorodnytsia, a porcelain, a faience, a manufactory.

Постановка проблеми. Дослідити багатогранне явище українського фарфору, вивчити історію розвитку окремих центрів по виробництву фарфору з 18 поч. 19 ст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток фарфору проходив у взаємозв'язку з західноєвропейським і російським фарфоровими регіонами. На початку своєї еволюції Волинський фарфор був пов'язаний з розвитком художніх процесів Речі Посполитої, пізніше з художніми процесами Російської імперії. Тому потрібно дослідити еволюційний розвиток фарфору на Волині.

Мета роботи:

- розглянути основні художньо-стилістичні процеси, які пов'язані з еволюцією розвитку фарфору Волині, виявити їх типологію на основі вивчення максимальної кількості виробів різних заводів по виробництву фарфору;
- встановити втрачений зв'язок в історії окремих виробництв фарфору. Виявити особливості, які характеризують різні фарфорові виробництва, незалежно від масштабу і ступеню популярності;
- виявити характер впливу народного мистецтва на формування фарфору;
- встановити характер основних тенденцій розвитку художнього фарфору на Україні 18 поч. 19 ст., і їх значення в еволюції розвитку вітчизняного фарфору;
- розглянути зв'язок формування фарфору в Україні з розвитком загальноєвропейського фарфору.

Виклад основного матеріалу.

Кожен день стикаючись в побуті зі знайомими з дитинства речами ми мало задумуємося про історію їхньої появи і розвитку. Тож мало хто знає, що виробництво порцелянового посуду на Україні було започатковано в Корці, а далі поширилося в основному на містечка історичної Волині (Баранівка, Городниця, та інші). Задля відсутності конкуренції технологічні процеси виробництва корецького фарфору і фаянсу трималися в секреті. Найбільшою ж таємницею корецького фарфору був спосіб художнього оформлення. В часи свого розквіту корецький фарфор був твердим, крупнозернистим, кремового або білого кольору, часто непрозорим. Глазур нагадувала австрійську, позолота наносилася міцна, з червоним відтінком. Художня стилістика корецького фарфору відповідала європейському фарфору пізнього класицизму і початку художнього напрямку «бідермайер». Майже до кінця першого десятиріччя XIX ст. фабрика орієнтувалася на саксонській фарфор 1770-1780-х років. Тому аж до закриття фабрики у виробках були присутні елементи рококо і раннього класицизму. Більшість виробів Корця відзначає витонченість і чіткість силуету, стрункість форм, проробленість деталей, упевнена прорисовка ліній. Корецькі майстри сприймали виріб як художній об'єкт, а не лише як певну поверхню для виконання розпису. Форми виробів вишукані, більша частина поверхні – біла. Декоративні елементи відіграють другорядну роль. Десять з 1820-х років відчутною стає тенденція до ускладнення рішень: продовжуються пропорції, більше місця відводиться кольоровому тонуванню поверхні, позолоченню, скульптурним деталям, в декорі частіше

використовуються стилістично різні елементи. Однак в естетиці корецького фарфору все ж зберігається головна риса – повага до білого кольору матеріалу, схильність до строгих і плавних ліній. Форма створює враження пружного, замкнутого в собі цілого. Зміст композицій також доволі різноманітний, тут зустрічаємо портрети, різноманітні краєвиди, квіти. Однак домінуюча роль відводиться рослинним орнаментальним мотивам. Поступово також в оформленні майстри звільняються від наслідування саксонського оздоблення, відтак на виробах частіше з'являються малюнки чисто місцевого колориту: збіжжя, трави, квіти. Відомо майже 80 клейм корецької мануфактури – всевидяче око, різноманітні трикутники, інші фігури. Тому і сьогодні легко ідентифікувати посуд волинських майстрів [2 с. 96].

Виробництво порцеляни почало занепадати після смерті Юзефа Чарторийського. Коли княжий маєток дістався його дочці, фабрика почала втрачати замовників через високі ціни на порцеляну та погіршення її якості. Після Франтішека Мезера змінилося три директори, однак дивіденди акціонерам більше не виплачувалися.

З Корця підприємливий Міхал Мезер переїхав у Баранівку – інше містечко Волинської губернії, яке належало магнатам Любомирським-Валевським. За 50 злотих він купив 320 квадратних метрів землі з кількома будинками, кухонним флігелем, погребом та сараєм і організував порцелянове виробництво.

У березні 1802 року тут почала працювати фабрика. Вироби були настільки оригінальними, що Олександр I дозволив поставляти у Петербург вази з царським вензелем. Вони прикрашали палаци імператорів і вельмож, слугували посольськими дарунками [1с.112]. Стилiстику Баранiвського фарфору, на відміну від Корця, визначало не прагнення до різноманітності форм, а до варіантності колористичних рішень. Витончений рельєфний малюнок, нанесення монохромного тонування (чорне, темно-зелене, темно-бузкове, темно-блакитне) з подальшим неодноразовим обпалюванням – це досить складна технологія, що визначає цінність цього посуду. Унікальну групу виробів баранівських майстрів складають предмети, декоровані живописними зображеннями стародавнього Риму. Переважно це вази, чашки, чайники, які мають у своєму декорі мініатюри, виконані за гравюрами Доменіко Пронті. Ведуги виконувалися на фарфорі в стриманому коричневому колориті, зближеному за тоном зі старою бронзою. Естетика цих предметів багато в чому зумовлена канонами мистецтва пізнього класицизму. Але баранівський фарфор досить вдало уник сухості та раціоналістичності, що були характерними рисами згасаючого класицизму [3 с. 12].

Про масштаби виробництва на Баранівській мануфактурі свідчать такі цифри: у 1822 році було виготовлено одинадцять тисяч тарілок та понад вісімнадцять тисяч інших виробів, у 1828-му – 10,6 тисячі тарілок, 16,2 тисячі пар чашок, 23 тисячі інших виробів. Шкала цін у той час була такою: тарілки – від 72 копійок до 1 рубля 45 копійок, чашки – від 7 рублів 50 копійок до 36

рублів (пара), чайники – від 60 копійок до 18 рублів, ваза – від 5 рублів 40 копійок до 45 рублів. Білий сервіз коштував 42 рублі, з золотими прикрасами – від 87 до 240 рублів.

Столовий посуд виготовлявся лише в гарнітурах. Окрім глибоких, мілких, десертних, пірижкових тарілок, вази для супу, двох мисочок для оселедця, салатника, до них входило п'ять блюд різної величини, підливник, «соустерин», глечик для компоту з кришкою. У листі польського письменника Юзефа Крашевського до батька в село Омельно Луцького повіту йдеться про те, що з Баранівки для нього привезли вазу, салатник, 18 глибоких і 54 мілких тарілей, дві кухонні дощечки, стільки ж мисочок і сільничок. Як бачимо, продукція баранівської мануфактури користувалася великою популярністю.

На початку ХХ століття випуск столового посуду і ваз становив понад півтора мільйона штук. Наприклад, чайники виготовлялися такі: «ріпка», «грань», «широка грань», «рококо», «чайник з каскою», «чайник водний», «чайник доливний», «чайник для шинку», «Конде і троянда», «Отелло і Мірель», «Рафаель» – назви молочників. Блюдня і чашки класифікувалися так: «гладенькі», «конічні», «манжет», «гавіленд», «паризькі», «американські», «гранчасті».

В 1895 році власником виробництва в Баранівці став Грипарі. Від того часу головним в діяльності підприємства став такий принцип: «Впровадження іноземних найновіших моделей вишуканих фасонів, щоб кожен з покупців міг за невисоку ціну придбати виріб, який ніскільки не поступатиметься за міцністю, прозорістю і обробкою декорації дорогому закордонному аналогу». Грипарі відрядив сина Петра стажером на одне з найпередовіших на той час в Європі керамічних підприємств – у Лімож (Франція). Натомість звідти запросив на роботу фахівця з проектування форм посуду та художника з розпису фарфору. Увагу колекціонерів з усього світу приваблювала порцеляна з Баранівки на міжнародних виставках у Венеції (1910 рік), Римі (1911 рік), Барселоні (1913 рік), Лондоні (1913-1914 роки). Як видно, підходи кмітливого Грипарі були цілком доречними, що дало йому змогу вивести своє підприємство на нову стадію розвитку.

Змінювалися політичні устрої, історичні епохи та незмінним було бажання баранівських майстрів творити чудові вироби з порцеляни. Тож і дотепер продукція Баранівського фарфорового заводу залишається однією з найкращих в Україні за всіма показниками, що дозволяє їй конкурувати як на вітчизняному, так і на і закордонних ринках.

Разом з Корцем та Баранівкою варто згадати ще одне містечко історичної Волині, де існувало виробництво порцеляни. Мова йде про Городницю, де мануфактура була заснована в 1807 році. Спочатку тут випускали вироби з фаянсу, головним чином, тарілки, чашки з блюднями, згодом – вази і дзбанки. Вироби 1820-1830-х років в оформленні характеризувались вираженими рисами класицизму. Їх вирізняє чітке моделювання, дуже проста, майже аскетична орнаментация предметів: здебільшого це вузький фриз по бортику тарілки чи вінчику миски або ж чашки. Вироби після 1850-го свідчать про

вплив на український фарфор «другого рококо». Зокрема, такі віяння відчутні у вазах амфороподібної форми. Вони багато чим схожі на баранівські, але більш масивні, товстіші за черепком, в них менше уваги приділено моделюванню. Розпис у виробах городницьких майстрів втрачає стриманість, стає більш строкатим за кольором.

Наразі всі вироби Корецької, Баранівської, Городницької та інших мануфактур мають велике культурне та мистецьке значення. На початку ХХІ століття вони потребують вивчення на науковому рівні, а також ознайомлення широких мас з ними через виставки. Таким чином можна було б віддати данину пам'яті всім, хто займався цією справою в Україні, стояв біля її витоків – від відомих майстрів до простих робітників.

Висновки. Загальноєвропейський розвиток фарфору впливав на розвиток художньо-стилістичних процесів фарфорового виробництва у Волинській губернії.

Подальший напрямок досліджень. Вплив фарфорового виробництва 18-19 ст., на розвиток вітчизняного фарфору.

Література:

1. Доминский Л. Украинский художественный фарфор. – К., 1997. – 112 ст.
2. Паньків В. Художня порцеляна. – К., 1996. – 96 ст.
3. Селиванов А. Фарфор и фаянс Российской империи. – К., 1992. – 12 ст.

Надійшла до редакції 10.04.2009